

מבואותי מזהרין

קמא

דף צו:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קד

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

צו:

ליקומי

קא קב קג קד קה

מוהר"ן

תורה אור
תהלים כו (ב) בקרב עלי
מועים לאכל את פשרי צרי
ואיבי לי תהק קשלו ונפלו:
תורה קב
בראשית מקץ מא (ב) אתה
תהיה על ביתי ועל פיה ישיק
כל צמי רק הפסא אנדל
מקץ:
תהלים קג (יט) יקוק בשמים
הכין כסאו ומלכותו בכל
משלה:
שמואל ב- כג (ג) אמר אליה
ישראל יד דבר צור ישראל
מושל באדם צדיק מושל
ישראל אליהם:

התורה בחי' אדם. צריך לאכול את פשרי, היינו לאכול ולהמית
העצמות שלי, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שממית
עצמו עליה כנ"ל. ואזי ממוילא צרי ואיבי לי המה פשלו ונפלו,
כי כל הצרים והאיובים שנאחזין באנפין חשוכין נכשלים
ונופלים. כי נתבטלים בחי' האנפין חשוכין וזוכה לאנפין נהירין
שהוא חכמות התורה, שהוא בחי' י"ה בחי' תרין רעין דלא
מתפרשין, שעל שם זה דייקא נקראין ישראל אדם כנ"ל. ואז כל
הצרים והאיובים שנאחזין באנפין חשוכין בתאוות ומדות רעות
נכשלים ונופלים, כי זכה לאנפין נהירין כנ"ל :

תרבות אנשים הטאים, (במדבר לב) ות"א תלמידי גברייא
חיביא. הדבר הזה קבלתם מרבניכם, שרכבם גזל מכם הלכות,
והלכות הם נחלת אבות כנ"ל. ועתה גם אתם הולכים בדרכי
אבותיכם, ורצונכם לגזול מישראל נחלת אבותם : ובפ"ק דכ"ב
(דף ח' ע"ב) **ומצדיקי הרבים ככוכבים** [א] אלו מלמדי תינוקות,
ועכשיו שראה שהם מחייבים רבים, **"שמניאון לב בני ישראל,**
מסתמא גם רבם אינם מצדיקי הרבים, אלא מחייבי הרבים.
בשביל זה קרא להם **תרבות אנשים**" ות"א תלמידי גברייא
חיביא :

תורה קג
דברים וואת הברכה (ד)
תורה צוה לנו משה מורשה
קהלת יעקב:
במדבר מטות לב (ו) ולקחה
תנואון תניאון את לב בני
ישראל מעבר אל הארץ אשר
נתן לך יקוק:
במדבר מטות לב (יד) והנה
קמתם מתת אבותיכם מרבות
אנשים חסאים לספות עוד
על תרון אף יקוק אל
ישראל:
דניאל יב (ג) והמשפלים
יהיו ונתר תקרקע ונצדקי
הרבים כפוכבים לעולם ועד:
תורה קה

קב [א] (בראשית מא) אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי .

הענין הוא כי כל מה שברא הקדוש ברוך לא ברא אלא לכבודו
[ב]. כדי לגלות מלכותו. ועל ידי זה ניכפפין הקליפות תחת
השכינה. ובאיזה ענין נתגלה מלכותו, כשמשפיע רב טוב
לישראל, אז מודים כל אחד ואחד כי **מלכותו ככל משלה** [ג].
ובמה יכולים להוריד השפע, על ידי התפילות, כי התיבות הם
כלים לקבל השפע [ד]. ועל כן כל אחד יוהר בתפילתו, שיתפלל
באופן שיוכל לעורר השפע בעולם, על דרך שאמרו רז"ל
(סנהדרין לו) חייב כל אדם לומר בשבילי נברא העולם. ובאיזה
ענין יוכל לעורר השפע בעולם, ביראה, כמו שאמרו רז"ל
(ברכות ו:) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין. ויש שני
מיני יראה, האחד יראה עליונה שבאה לאדם לפעמים מתי
שתרצה, ועל יראה כזו אין שכר. ויש יראה שבאה לאדם מכה
אדם עצמו. ויראה זו נקרא **צדיק מושל יראת אלקים** (שמואל ב
כג). וביראה כזו התפילה נשמעת, ושפע יורד לעולם, ונתגלה
מלכותו : וזהו **אתה תהיה על ביתי. ביתי הוא יראה**
כמו שאמרו חז"ל (שבת לא:)[ח] הכל על דלית ליה דרתא וכו'.
ר"ל כשהצדיק מושל ביראת אלקים, על ידי זה ועל פיך ישק כל עמי,
ותרגום אונקלוס ועל מיטר פומך, היינו 'התפילה',
יתון כל עמי, היינו שיתעורר השפע בעולם. וזהו **רק הכסא,**
היינו מיעוט המלכות, כי רק הוא מיעוט [י], כסא הוא מלכות.
אגדל מומך היינו מיעוט המלכות, שעתה היא במיעוט,
נתגדל מומך. כי מכה התפילה שהיא ביראה, מוריד שפע
בעולם, ונתגדל מלכותו כנ"ל :

תורה קה
שמות בשלח טו (ב) צו
וְיָמַרְתָּ יְהוָה לִי לִישׁוּעָה
וְהָיָה אֵלַי וְאָנֹכְהוּ אֱלֹהֵי אָבִי
וְאָרְמְנֵנִהוּ:
דברים נצבים ל (יא) כי
המצוה הוואת אשר אנכי
מצוה היום לא נפלות הוא
מפך ולא רקחה הוא: (יב)
לא בשמים הוא לאמר מי
יעלה לנו השמימה ונקחה
לנו ונשמענו אתה ונשמעה:
ישעיה נד (ו) ברגע קטן
צובתוך וברחמים גדלים
אקבצך:
ישעיהו נו (ו) והביאותים אל
הר קדשי ושפחתים בבית
תפלת עולמים ורחמים
ירצון על מופתי כי ביתי
בית תפלה יקרא לכל
העמים:

קד [י] איתא במדרש (הובא בס"ח סי' קלו ובר"ח שער
ענוה פ"ה [טו]) בשביל שאמר משה לבני גד **תרבות אנשים**
הטאים [טז] נענש שבן בנו עבד לפסל מיכה. והדבר קשה מה
ענין זה של **תרבות אנשים הטאים** לעונש שלו שיעבוד בן בנו
עבודה זרה. והתירוץ, כי אמרו חז"ל (כתובות קי:) כל הדר
בהוץ לארץ כאלו אין לו י"א להי' [טז], ואמרו חז"ל (שבת צו)[ג]
החושה בכשרים לוקה בגופו. ומשה היה חושד אותם שבני
ראובן ובני גד אינם רוצים בארץ ישראל שום חלק, נמצא שאין
להם י"א אלקי. בשביל זה נענש בכך בנו שלא היה לו י"א אלקי [ג],
כי הם כשרים היו בדבר, כי רצו ליטול חלק בארץ גם כן.
כמוכא [ג]:

קה [יז] (שירת הים שמות טו) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה .

הנה העולם צריכין רחמים גדולים, הן ברוחניות הן בגשמי. וכל
אחד מבקש רחמים ואינו יודע היכן הוא. והרחמים הוא לעיני
כל, כמו שכתוב (דברים ל) **לא רחוקה היא ולא בשמים וכו'.**
והנה איתא בזהר (נשא דף קלו ע"ב) אית רחמים ואית
רחמים, אית רחמים פשוטים [יז] דו"א, ואית רחמים גדולים
דעתיקא סתימאה, כמו שכתוב (ישעיה נד) **וברחמים גדולים**
אקבצך. ואנו צריכין רחמים, אך בעונינו¹⁷ הרבים בדור הזה
אין מי שיתפלל כך שיוכל להמשיך הרחמים [טז]. מחמת שאין
מי שיכיר גדולת הבורא כל כך, מפני גדול הגלות והדחקות.
והקדוש ברוך הוא בעצמו צריך להתפלל על זה, כדאיתא
בגמרא (ברכות ז') מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל, שנאמר [יז]
ושמחתים בבית תפילתי תפילתם לא נאמר אלא תפילתי
מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. ומה מתפלל יהי רצון וכו'.
ובמה יכול לבוא שהוא יתברך יתפלל, על ידי תורה. כי בכל
אדם יש בו חלק מכללות כל העולמות וצירופים [א], ובכל מה
שהוא מדבק את עצמו

קג [יח] איתא בגמרא (סנהדרין דף צא ע"ב) כל המונע
הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו מנחלת אבות, שנאמר [יח] **תורה**
צוה לנו משה מורשה וכו'. וכיון שראה משה שבני ראובן ובני

גד 'מניאון בני ישראל מנחלת אבותם, בשביל זה קרא להם

¹⁰ ספר חסידים את קלו וספר ראשית חכמה ספ"ה את נה, צ"ע
לאורה יותר מסתבר שהכוונה לילקוט ראובני מטות אות ע' שם מובא
המדרש בלא טעם ואילו בספר חסידים ור"ח כתבו שנענש על שכסע.
¹¹ במדבר לב יד
¹² בתקפא (כתובות קיא) ובתשכט תוקן
¹³ מתרצו - אלוה
¹⁴ עיין שיש"ק ח"ה תיו דר דייקא. אבל למקום גזו לא לנו.
¹⁵ ע"ש מהר"ל חודשי אגרות, ורמב"ם אבות א' ו'
¹⁶ מתשכט - אלוה
¹⁷ מתשכט - אלוה
¹⁸ כמ"ש בשופטים יח ל' ויהונתן בן גרשם בן מנשה וכו' ואמרו בב"ב
קט: שהוא בן גרשם בן משה ונקרא בן מנשה כיון שעשה מעשה מנשה.
בשבת לו. משה רבינו כיון שחשך נישאל על אלו יאמיט לו לקה בלעזתו כנפו ממש,
וכלן לא לקה כנפו שלו חלף שהתקיים בזרעו מה שחשך בלחיים. ואולי טועק
רבינו לכן כעלם ללבוש וכו' ניטם כניטם, או שכל זרעו כנפו. ועי"ש עקם עס
התקיים בו מה שחשך, ש"ל הקב"ה עס מלאמיניט בני מלאמיניט וזהו ח"ן כוסף
להאמין כמ"ש יען לא האמנתם בני להקדישני.
¹⁹ עיין פל"ח ופי ענין קשה הני לא לא לזרז כה וא"כ למה כאלו יק לו חלוקין
²⁰ תורה זו ראשיתה לשון החברים וטופה לשון מוהרנ"ת מה ששמע
מרבין הענין בביאור יותר ולא ידוע מתי והיכן היא נאמרה
²¹ וישעיה יב ב', ותהלים קיה יד
¹ לשון חברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה
² אבות פ"ו
³ תהלים קט יט
⁴ עיין לעיל תורה לך את ג' שע"כ צריך להתפלל בפיו דוקא אע"פ
שהקב"ה יודע מחשבות.
⁵ רומא עב: ותרנומו - חבל על שאין לו חצר ושער לחצר הוא עושה.
ופרש"י שנתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך
שתקדים לו יראת שמים.
⁶ מתרצו - התפלה
⁷ ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה סוטה פ"ה ה"ה בבלי סנהדרין מט. ור"ה יז:
ורש"י שם. ופרש"י שמות לא יג ועוד
⁸ לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה
⁹ דברים לג ד'
¹⁰ בתשכט - מניאון [לב] (לשון הפסוק למה תניאון את לב ועל משקל זה נקט
רבינו מניאון וכן הורטא בכל המהדרות)
¹¹ דניאל יב ג'
¹² בתשכט - שמניאון
¹³ בתשכט - אנשים [טאים] (כלשון הפסוק, והתרגום)
¹⁴ לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה

מאמר החושד בכשרים

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

תורה זו לשון החברים לא ידוע מתי
והיכן נאמרה

פתיחה

אחרי שביאר בתורה קג שמשנה רבנו ראה שבני ראובן ובני גד מניאים את ישראל מנחלת אבותם, מבאר כאן שחשד בהם שהם בכונה גורמים לזה, וכאן מבאר שהיה חשד חנינם, כי הם רק בקשו נחלה בחו"ל סמוך לישראל שידעו שעתידה להיות חלק מהארץ, ואדרבה בקשו לסייע לישראל בכיבוש הארץ. ומה שראה משה היה את אותם שמכתחילה לא רצו את הארץ, ועתה כשראו שבני ראובן וגד נחלו בחו"ל שוב התעוררו להתנגד לכניסה לארץ. ועל החשד חנינם הזה נענש משה רבנו שבן בנו יהונתן נעשה כומר לע"ז דהיינו לפסל מיכה. כי החשד חנינם שחשד בהם שלא רוצים את קרבת ה' חזר אליו והתקיים בנכדו.

ליקוטי הלכות

אין

שיחות השייך לתורה זו

אין

הקדמה

נראה כוונת רבנו כאן לבאר מדרש תמוה בילקוט ראובני^א, בשביל שאמר משה רבנו ע"ה לבני ראובן ולבני גד תרבות אנשים חטאים נענש שבן בנו עובד לפסל מיכה. הפל"ח ציין שהכוונה למדרש המובא בספר חסידים וראשית חכמה אלא ששם מבואר שחטאו של משה רבנו היה כעס ועל זה נענש. ואילו רבנו מבאר את המדרש הזה בביאור מחודש שהכעס היה רק תוצאה של חשד בכשרים, ונענש כי כל החושד בכשרים לוקה בגופו, ובוזה לכאורה קצת נדחק, כי מפרש שלוקה בגופו זה לאו דווקא גופו שלו, אלא יכול להיות גם בן בנו. גם לוקה, לאו דוקא ממש אלא יכול להיות שיכשל במה שמשנה חשד בהם.

רוב המפרשים (רמב"ם פיה"מ אבות א' ו', וכן השאלות מ', ובמנורת המאור להר"י אבוהב נר' ו' כלל ב' ח"ב פב) ביארו הטעם שחושד בכשרים לוקה, כיון שעבר על בצדק תשפוט עמיתך^א, ולפ"ז קשה להבין את הביאור של רבנו, מדוע לא לוקה בעצמו, אלא מדה כנגד מידה. ונראה שרבנו מבאר כפירוש המהר"ל שזה לא עונש, אלא כיון שהחשד לא מצא מקום ראוי לחול על הנחשד, שהרי שהיה חשד חנינם, לכן חזר אל החושד^א. ולפ"ז יותר מתיישב, שכיון שמשנה רבנו חשד בבני ראובן ובני גד שלא רוצים חלק בארץ, נמצא שהם כמי שאין לו אלוהים, לכן בן בנו לא היה לו אלוהים, כי היה משרת לפסל ע"ז.

ולפ"ז גם מתיישב קושית החת"ס שמבואר בתנחומא שתחילה מעניש הקב"ה את ממונו ואח"כ את גופו ואילו כאן מיד לוקה בגופו, שכיון שזה לא עונש אלא החשד חוזר אליו לכן לוקה מיד בגופו.

קושיות

^א כב טבת תשע"ד יתחברג ג' ע"ח אדר א' תשפ"ב ירושלים

^ב ילקוט ראובני על התורה – פרשת מטות (אות ע): והנה קמתם תחת אבותיכם וגו'. בשביל שאמר מרע"ה לבני ראובן ולבני גד תרבות אנשים חטאים נענש שבן בנו עובד לפסל מיכה: <מדרש>

^ג המעשה רוקח על הרמב"ם (דעות ה' ז') מקשה כיון שחושד בכשרים תלוי בצדק תשפוט עמיתך נמצא שברשעים מותר לחשוד, ומדוע נענש משה רבנו על שחשד בבני ישראל שלא יאמינו לו, הרי בעיניו היו רשעים. ומתוך כיון שהיה בידם סימן שהגואל יאמר לשון פקד פקדתי (פרש"י שמות ג' יח) והקב"ה נתן לו סימן זה, כבר אין סיבה שלא יאמינו לו. ועיין רמב"ם (יסודי התורה ח' ב') ומרכבת המשנה שם.

^ד הכלי יקר דברים לא טו – מבאר דומה לזה שכיון שכל הפוסל במומו פוסל (קדושין ע). לכן ילקה בגופו במה שחשד בחברו.

א. במדרש שכיון שמשנה רבנו חשד בכשרים נענש בכן בנו שיהיה כומר לע"ז¹⁰. צ"ע מבעל הטורים שמות וב טז/ו שייתרו היה כומר לע"ז ונתן למשה את בתו בתנאי שידור לו שבן הראשון שיוולד לו שיהיה כומר לע"ז¹¹, וזה גרם לו שבן בנו נעשה כומר לע"ז.

ב. משה רבנו היה חושד את בני גד וראובן שאינם רוצים בא"י שום חלק – צ"ע הרי באמת לא רצו בה חלק שהרי רצו שנחלתם תהיה בעבר הירדן מזרחה. ובפרוש אמרו אל תעבירונו את הירדן, ומדוע נקרא משה חושד בכשרים? וכנראה שחשד בהם שלא רוצים "שום" חלק כלל, לכן הבין שטעה כשאמרו לו שיהיו ראשונים בכיבוש, דהיינו שרוצים חלק בכבוש אע"פ שלא רוצים בארץ עצמה. וראה בהמשך נראה שהתירוץ היותר מתיישב שבאמת חשד בהם שרוצים למנוע את כל ישראל מלהיכנס לארץ וכמו המרגלים.

ג. לשון התורה כאן משמע שחשד בהם רק שבעצמם לא רוצים נחלה בארץ, וצ"ע כי בפסוקים משמע שחשד שבהם שרוצים להניא את כל ישראל מלהיכנס לארץ וכדבריו בפירוש שהם כמו המרגלים, שלא רצו כלל את הארץ. וגם עיין תורה קג שמשנה רבנו ראה שבני ראובן וגד מניאין את בני ישראל מנחלת אבותם משמע ראה דברים מפורשים ולא דמיון. ונ"ל שהיו בישראל הרבה שהתנגדו לארץ ישראל ופחדו לדבר אחרי שראו מה נעשה למרגלים וקרח וכשראו שבני ראובן וגד מבקשים נחלה בחו"ל התעוררו שוב, וזה מה שראה משה רבנו. אלא שחשד בהם לחינם שבכוונה הם מניאין את בני ישראל מנחלתם.

ד. משמע שעיקר כעסו היה על שבת גד דווקא, וצ"ע הרי דווקא בשבת גד מבואר הטעם שרצו נחלה בחלקת מחקק ספון/ו¹² דהיינו סמוך לקברו של משה רבנו. ובתורה קט/ו מבואר שקבר של צדיק אמיתי הוא כמו א"י? תורה זו היא לשון החברים וצ"ע עד כמה אפשר לדייק בה. ונראה מקושיא זו וגם קושיא קודמת שבאמת עיקר החשד של משה היה שרוצים להניא את כל ישראל מלהיכנס לארץ וכמו המרגלים, וזה היה חשד חנינם. ועיקר פנייתו היה לשבת גד, אולי כי בפסוקים משמע שלשבת ראובן היה יותר מקנה משבת גד כמ"ש (במדבר לב א) "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד", אע"פ"כ בבקשה לקבל נחלה בחו"ל בגלל המקנה הרב, קדמו שבת גד לראובן כמ"ש (שם ב) ויבואו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה וכו'. ואולי גם כיון שגד היה דבוקים בו, ביותר לכן נח היה לו להפנות את הכעס בעיקר אליהם.

ה. רבנו מבאר שכיון שחשד בהם שלא רוצים חלק בארץ, נמצא שחשד שהם כמי שאין לו אלוך, לכן נענש שבן בנו לא היה לו אלוך, והיה חשד חנינם כי הם כן רצו חלק בארץ – וצ"ע הרי באמת אע"פ שרצו חלק בכיבוש, אבל לא רצו נחלה בארץ ישראל, נמצא למעשה באמת הם כמי שאין לו אלוך. ומדוע נחשב חשד של חנינם. עיין פל"ח (בסוף התורה) שכתב שבני ראובן וגד היו אנוסים בדבר בגלל רוב המקנה שהיה להם, לכן לא נחשב שאין להם אלוך. (צ"ע היתכן לוותר על א"י ועל קרבת אלקים שבה, בגלל רוב מקנה? ומה האונס הרי אפשר למכור חלק)

ו. בשביל זה נענש בכן בנו שלא היה לו אלוך – צ"ע כי מבואר בגמ' ששימש את הפסל רק לפרנסתו ולא עבדו ממש, ובמדרש שאדרבה לימד אחרים שלא לעבדו. ולפ"ז האמין בה' ואפשר שגם קיים מצוות עב"פ בסתר. ואולי אדרבה כן נראית עבודת ה' של מי שגר בחו"ל וכמבואר בגמ' ע"ז ח. שישראל בחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הם.

¹⁰ ומובא שרבי יוהנתן איבשיץ היה נשמת יהונתן בן גרשום בן משה רבנו שכיון ששימש את פסל מיכה שהיה ע"ז נענש במחלוקת שחשדו אותו בע"ז. הובא בגליון מעינות ה"ם (כי תצא תשפ) וזה לשונו – רע"י שלעזינגר בספרו שמרו משפט-תנינא כותב ומתאר שם שבשנת תר"כ כאשר ישב אז בעיר סיקס בא איש א' מן אויען (מדינות אסיה), בשם ר אליעזר בן רבי שמעון משה, וגילה לו האיש ההוא הרבה סודות ומתאר שם בספרו כל הדברים שקיבלו ממנו ומפליא שם בשבחו של האיש ההוא, וחד מן הדברים שמביא שם בשמו הוא על נשמת רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע, שהיה נשמת יהונתן בן גרשום ועל שטעה עצמו בגלגול הראשון ואמר נח לאדם למכור עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות (ב"ב ק"י) ע"כ סבל כ"כ שיצא עליו שם רע וכפרת עון לע"ז ראשונה.

¹¹ בעל הטורים (שמות ב' טז) ולכהן – ג' במסורה. ולכהן מדין. ושני פעמים גבי פסל מיכה לאב ולכהן (שופטים יז, יח, יט). יתרו היה כומר לע"ז וכשנשא משה בתו הוצרך משה לידור לו שבן הראשון שיוולד לו שיהיה כומר לע"ז. וזה היה כוונתו כי ידע שיחזיר את חמיו למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר. מ"מ נענש שבן בנו נעשה כומר לע"ז שנאמר ויהונתן בן גרשום בן מנשה (שופטים יח, ל) נו"ן תלויה ודרשו חז"ל (בבא בתרא קט): בן משה היה אלא שתולין הקלקלה במקולקל.

¹² מקורו בילקוט שמעוני (שמות רמו קעד). בקשה זו בעצמה תמוהה מאד כי בשמות רבה א' לב אמרו שיתרו היה כומר לע"ז אך ראה שאין בה ממש עמד וכפר בה ועשה תשובה עוד לפני שמשנה בא אליו ועמדו בני עירו ונידוהו ועי"ש שמסר נפשו ונפש בנותיו וכתוב "וישיען" אמר רבי יוחנן שהצילן מג"ע שרצו לעשות עמהן. ורבנן אמרי שהשליכו אותן למים ומשה הצילן. היתכן שאחרי כזו מסירות נפש יבקש כזו בקשה? וראה שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ מאמר כה תשלא שמבאר שלא רצה לכפות את האמונה על זרעו אלא שמעצמם יבחרו בה, וטעה בזה וכו' עי"ש.

¹³ דברים פרק לג (כא) וַיֵּרָא רָאשֵׁית לֹא כִּי שָׁם חֶלְקֶת מְחַקֵּק סְפוֹן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עַם צְדָקָת יְהוָה עֲשֶׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל:

רש"י (כא) וירא ראשית לו – ראה ליטול לו חלק בארץ סיוחן ועוג שהיא ראשית כבוש הארץ: כי שם חלקת – כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה: ספון – אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו: ויתא – גד: ראשי עם – הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים וכה"א חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו': צדקת ה' עשה – שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו. ד"א ויתא משה ראשי עם צדקת ה' עשה על משה אמור:

¹⁴ תורה קט – ספר עמי מענין קבר הבעל שם טוב, וְכֵן צִדִּיק וְקָדוֹשׁ לְבָרְכָהּ, שְׁטוֹב מְאֹד לְהֵיחֹת שָׁם עַל קְבְרוֹ. וְאָמַר כִּי "צִדִּיקִים יִרְשׁוּ אֶרֶץ" (תהלים ל"ז). הֵינּוּ שֶׁהַצִּדִּיקִים אֲמַתִּיִּים יוֹרְשִׁים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁזוֹכִין שְׁמֵקוֹם גְּנִיזָתָם הוּא קָדוֹשׁ בְּקִדְשֵׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא תְּקוּן גָּדוֹל לְפָנֵם הַבְּרִית:

ז. צ"ע שאומר הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוק' ורבנו בעצמו גר בחו"ל. וצ"ל שנחשב אונס ועוד שמקום של צדיק אמיתי הוא בחי' א"י. ועיין שיש"ק ח"ה סימן תינו שדייקא לשון הדר בחו"ל, דר דייקא, אבל צדיקים לא דרו, אלא גרו לשון גרים בארץ.

ח. צ"ע כיצד יתכן שדור דעה אנשים בעלי רוח הקודש, נחשדו שלא רוצים לבוא לארץ הקודש, אחרי שכבר קבלו את התורה, וקראו בה את ההשתדלות של אברהם אבינו לזכות בה, ולעשות בה קניין וירושה להם, והיא שער השמים בהשגחת ה' לבד בלא שום שר, עד שאמרו עליה שכל הדר חוץ לה כמי שאין לו אלוק'. וכבר ראו את ענשם של המרגלים מוציאי דיבת הארץ? ונראה שא"י היא בחי' הצדיק שמעלים עצמו מאד, ודייקא מרוב קדושתו נדמה שאין בו קדושה, כמבואר בתורה רמג שהוא כמו מגילת שיר השירים שאין בה שום אזכרה ואעפ"כ קדושתה עולה על כל הכתבים. ובפרט דור המדבר זכו להנהיגה של מעל הטבע וידעו שבא"י תפסק ההנהגה הזו ויחזרו להנהגת הטבע, ולקללת בזעת אפך תאכל לחם.

ט. צ"ע היתכן שמי שנאמר בו ענו מכל האדם ישל בכעס וחשד בכשרים? ועיין ילקוט שמעוני (תשלט) ששואל זאת כתיב והאיש משה ענו מאד וכתיב והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים, ומתוך שהיה מטבעו קשה, אלא שהיה שולט ביצרו. עכ"ל. וצ"ע כי בתורה עט מבואר שלא רק שלט ביצרו אלא הפך אותו לטוב. ולפ"ז קשה הרי כאן אנו מדברים על סוף ימיו. עצם הסברא הזו לומר שמעיקרו היה בטבע רע היא סוגיא ארוכה ויש בזה מעשה שאמיתותו שנויה במחלוקת האם יתכן לומר כך שהרי הבית נתמלא אורה כשנולד וכו' עיין תורה עט שם הארכנו בזה.

עד כאן ההקדמה

*

תורה קד

איתא במדרש {הובא בס"ח סי' קלז/א} ובר"ח שער ענוה פ"ה/ב' } {ג' } בשביל שאמר משה לבני גד/ד' } טו/טז } תרבות אנשים חטאים דהיינו תלמידים/י' } המרגלים שחטאו בהוצאת דיבת

לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה

א" ספר חסידים אות קלז – בכל דרכיך דעהו (משלי ג 1) כל אדם ירא שמים כשהוא כועס על עוברי עבירה ישקול כעסו כדי שתהא דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו, ויליף משה רבינו כשכעס על בני ראובן אמר תרבות אנשים חטאים, לפיכך בן בנו נעשה עבד לפסל מיכה, אע"פ שלשם שמים הוא כעס, הכל צריך מדה. וכן בשחוק של מצוה לא ידחוק פ"י העושים המצוה ברוב שחוק אל ידחוקו הכעס:

ב' ראשית חכמה שער הענוה פ"ה אות נה – ואע"פ שהכעס מדה רעה מאד מכל מקום צריך האדם להנהיג עצמו בקצת העתים במדת הכעס, כגון לייסר הרשעים ולהפיל אימה על בני ביתו ולזרוק מורא על התלמידים. וכשכועס על עושי עבירות ישקול כעסו כמו במשקל, לפי שאמר משה רבינו עליו השלום על ראובן וגד (במדבר לב, יד) תרבות אנשים חטאים, לכן בן בנו נעשה כהן לפסילים, ואף על פי שלשם שמים יכעס, הכל צריך מדה טובה, בכל דרכיו של אדם, ויראה היאך לעשות מצוה בין בכעסו בין בשחוק. אדם שיש בו מדת הכעס ומכריח את מדתו ומנהיגו כאלו אינו כועס ואינו מבעלי הכעס, עליו נאמר (משלי טז, לב) טוב ארך אפים מגבור, וארך אפים הוא מ"ג מדות הנאמרות בהקדוש ברוך הוא.

ט' ספר חסידים אות קלו וספר ראשית חכמה פ"ה אות נה, צ"ע לכאורה יותר מסתבר שהכוונה לילקוט ראובני מסות אות ע' שם מובא המדרש בלא טעם ואילו בספר חסידים ור"ח כתבו שנעני על שכעס.

ד' צ"ע רבנו מדוע מזכיר כאן רק את שבת גד הרי אמר זאת גם לשבת ראובן, כמ"ש (במדבר לב ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחכים יבואו למלחמה וכו'? ואמנם לקמן מזכיר גם את ראובן אבל בדרך ספור דברים, ואילו כאן משמע שכשכעס כעס על שבת גד דייקא והשמיט את ראובן לגמרי. ואולי כיון ששבת גד קדמו לבקש נחלה בחו"ל כמ"ש (שם ב') ויבואו בני גד ובני ראובן וכו', ואע"פ שמתמא ידע שכוונתם לנחול בחלקת מחוקק ספון, דהיינו סמוך לקברו, אולי גם זו סיבה כי נח היה למשה לכעוס עליהם כי היו יותר דבוקים בו.

טו במדבר לב יד

טו במדבר פרק לב (א) ומקנה רב ה'ה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: (ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלהיך והכִּהְנוּ ואל נשיאי העדה לאמר: (ג) עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחסבון ואלעלה ושכם ונבו ובעץ: (ד) הארץ אשר ה'ה לנפני עדת ישראל מקנה הוא ולעבדיך מקנה: (ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך ימן את הארץ הזאת לעבדיך לאתחזה אל תעברנו את הירדן: (ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחכים יבאו למלחמה ואתם תשובו פה: (ז) ולמה תנואון ותניאוון? את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם יהוה: (ח) בה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש פריע לראות את הארץ: (ט) ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל ויבליתי בא אל הארץ אשר נתן להם יהוה: (י) אם יראו האנשים העלים ממצרים מבין עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאבותיהם ליצחק וליעקב כי לא מלאו אחרי: (יא) בלתי כלב בן יפנה הקנני ויהושע בן נון פי מלאו אחרי יהוה: (יג) ויחר אף יהוה בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד תם כל הדור העשה הרע בעיני יהוה: (יד) והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף יהוה אל ישראל: (טו) כי תשובו מאחרי ויסף עוד להניחו במדבר ושתתם לכל העם יהוה: (טז) ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: (יז) ואנחנו נחליץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנו אל מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישיבי הארץ: (יח) לא נשוב אל פתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו:

י' אונקלוס ויונתן תרגמו תלמידי גבריא חיביא. ובמקרא מפורש ביאר עפ"י איכה (ב' כב) "אשר טיפחתי וריביתי" ופירש האבן עזרא וריביתי – גידלתי. והביאור בזה כי התלמידים הם גידולי הרב.

הארץ, **נענש/י** **שבן בנו** יהונתן בן גרשם בן משה רבינו **עבר/י** **לפסל מיכה** שהוא פסל של עבודה זרה לקח עימו שבע בן בכרי המכונה בשם מיכה כי היה מהתינוקות שנמעכו בקיר הבנין במצרים במקום לבנה, שכך היתה הגזרה שמי שלא ישלים מכסת הלבנים שצריך לעשות, ישקעו את בנו בקיר במקום לבנה. וכיון ששאל משה להקב"ה למה הרעותה? השיב לו במשל – קוצים אני מכלה מהכרם, והרשה לו לקחת אחד לראות מה יהיה בסופו (כמבואר בפרש"י סנהדרין קא: ב'). וסופו שגדל ועבד לפסל ולקחו עימו ביציאת מצרים/י^א וכל הניסים שהיו לישראל ביציאת מצרים היה עמהם אותו הפסל, אצל מיכה הזה. ואותו מיכה חי שנים רבות והוא לקח את יהונתן בן בנו של משה, שהיה לוי, להיות כהן לפסל שלו/י^ב, ויהונתן הסכים לזה לצורך פרנסתו, כי כך קיבל מזקנו משה רבנו מוטב לעבוד עבודה זרה ולא להיות נצרך לאחרים, וסבר בטעות שהכונה ע"ז ממש וטעה, כי הכוונה אפילו עבודה זרה לו/י^ג. ועבד שם גם אחרי שמת מיכה, ורק כמה שנים בימי מלכות דוד לא עבד לו, כי דוד ראה שהממון חביב עליו ומינהו שר האוצר, ואחרי מות דוד חזר לעבדו (שיה"ש רבה ב יח). ומיכה חי עד מלכות דוד המלך והוא שבע בן בכרי המכונה נבט (סנהדרין קא). שמרד בדוד המלך, כי ראה אש יוצאת מאמתו וטעה בניבוט וסבר שיהיה מלך ובאמת היה רמז על בנו ירבעם בן נבט הידוע שחטא והחטיא את ישראל, וסופו של מיכה שנהרג עפ"י יואב שר צבא דוד המלך ע"י חכמת סרח בת אשר שגם היא היתה חיה עדיין. **והדבר קשה** כיון שהכלל שהקב"ה מעניש מידה כנגד מידה א"כ **מה ענין זה של תרבות אנשים חטאים לעונש שלו שיעבוד בן בנו עבודה זרה/י**. **והתירוץ, כי אמרו**

^א **צ"ע דאיתא** בבעל הטורים טעם אחר בעל הטורים על שמות (ב טז) יתרו היה כומר לע"ז וכשנשא משה בתו הוצרך משה לידור לו שבן הראשון שילד לו שיהיה כומר לע"ז. וזה היה כוונתו כי ידע שיחזיר את חמיו למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר. מ"מ נענש שבן בנו נעשה כומר לע"ז שנאמר ויהונתן בן גרשם בן מנשה (שופטים יח, ל) נון' תלויה ודרשו חז"ל (בבא בתרא קט, ב) בן משה היה אלא שתולין הקלקלה במקולקל:

^ב **לא עבד ממש לא** עשה עצמו עובד בשביל פרנסתו כמבואר **בשיר השירים רבה** פרשה ב פסקה יח נכנס רבי מאיר ודרש (מלכים א' י"ג) "ונביא אחד זקן יושב בבית אל" ואיזה זה? זה אמציה כהן בית אל. אמר לו ר' יוסי מאיר תפופתי בצים יש כאן, איזה זה? זה יונתן בן גרשם בן משה הה"ד (שופטים יח) ויהונתן בן גרשם בן מנשה, זכה בן משה ואם לאו בן מנשה, חבריא בעון קומי ר' שמואל בר נחמן אמרין ליה כומר לעבודת כוכבים, והאריך כל אותן השנים? אמר לון הן, על ידי שהיתה עינו צרה בעבודת כוכבים, כיצד הוה בר נש אתי למסגד ליה והוה אמר ליה בר כמה שנין את? הוה אמר ליה בר ארבעין שנין או חמשין או שתין או שבעין או בר כמה הוה, והוה אמר ליה בר כמה שנין את בר ארבעין שנין או חמשין או שתין או שבעין או תמנין שנין, והדה ע"ז לית היא עבידא אלא מחמשה או תרתי עשרה שנין, ואת בעי משבוק אלהך ומסגיד ליה דא פחיתא, והוא מתבהית ואזיל ליה. אתא חד בר פחין ואמר ליה כן אמר ליה ומה את יתיב הכא ועבד בה? אמר ליה אנא נסיב אגרי ומסמי עיניה. כיון ששמע בו דוד שלח ואייתיה ואמר לו את הוא בן בנו של אותו צדיק ואת עובד עבודת כוכבים? אמר לו כך אני מקובל מבית אבי אבא מכור עצמך לע"ז ולא תצטרך לבריות, אמר לו חס ושלום לא הוא כן, אלא מכור עצמך לעבודה שהיא זרה ממך ולא תצטרך לבריות, כיון שראה דוד שהממון חביב עליו עמד ומינה אותו קומסין תסבין, אמרו כיון שמת דוד חזר לסורו הה"ד (מלכים א' י"ג) ויאמר גם אני נביא כמורך וגו'.

^ג **שם יש עוד דעה** שנקרא מיכה כי עסק בבנין עד שנעשה מן וכל העוסק בבנין מתמסכן כמבואר בסוטה יא.

^{כא} **סנהדרין קג:** דרשו על הפסוק "ועבר בים צרה והכה בים גלים" אמר רבי יוחנן זה פסלו של מיכה. ועי"ש פרש"י זה פסלו של מיכה – כשכתב משה את השם והשליכו על גילוס להעלות ארונו של יוסף, בא מיכה ונטלו בהחבא, והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל, עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות העגל, לישנא אחרינא מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים:

^{כב} **עיין בבא בתרא קט:** כתיב (שופטים יז ז) "ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם" הא גופא קשיא אמרת "והוא לוי" אלמא מלוי אתי, "ממשפחת יהודה" אלמא מיהודה אתי, אלא לאו דאבוה מלוי ואימיה מיהודה, וקאמר ממשפחת יהודה. אמר רבא בר רב חנן לא גברא דשמיה לוי, אי הכי היינו דקאמר מיכה. (שם יג) "ענתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן", אין דאיתרמי ליה גברא דשמיה לוי, וכי לוי שמו, והלא יהונתן שמו, שנאמר (שם יח ז) "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני אמר ליה וליטעמין וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דכתיב ודברי הימים א כג-טו בני משה גרשם ואליעזר", אלא מתוך שעשה מעשה מנשה, תלאו הכתוב במנשה, הכא נמי מתוך שעשה מעשה דאתי מיהודה, תלאו הכתוב ביהודה. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מכאן שתולין את הקלקלה במקולקל.

^{כג} **בבא בתרא דף קי.** (שופטים יח ג) "ויסורו (שמה ויאמר) (שם ויאמרו לו) מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה" אמרו לו לאו ממשא קא אתית דכתיב ביה (שמות ג ה) "אל תקרב הלום" לאו ממשא קא אתית דכתיב ביה (שמות ד ב) "מה זה בידך", לאו ממשא קא אתית דכתיב ביה (דברים ה' לא) "ואתה פה עמוד עמדי", תעשה כהן לע"ז? אמר להן כך מקובלני מבית אבי אבא (משה רבנו) לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז, ואל יצטרך לבריות. והוא סבר לע"ז ממש, ולא היא, אלא ע"ז עבודה זרה לו, כדאמר ליה רב לרב כהנא נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא. כיון שראה דוד שממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות, שנאמר (דברי הימים א כו-כד) "ושבואל בן גרשם בן מנשה נגיד על האוצרות" וכי שבואל שמו, והלא יהונתן שמו, א"ר יוחנן ששב לאל בכל לבו (פרש"י – עכשיו שהיה לו ממון הרבה ואי משום דכתיב ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ ואמרין בסדר עולם עד יום שנלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו כך מפורש בפרק בתרא דברכות ירושלמי מתיבין ליה והכתיב עד יום גלות הארץ אמרי כיון שמת דוד עמד שלמה והחליף כל הסנקליטין והחליפו עמחן חזר לקלקלו הראשון הה"ד ונביא אחד זקן יושב בבית אל אמרין הוא הוה וקבעי התם כהן לע"ז. והאריך ימים, אמרי ע"י שהיתה עינו צרה בע"ז שלו, כיצד הוה בר נש מייתי ליה תור או אימר או גדי לע"ז, הוה א"ל פייסיה עליו, והוא אמר מה מועילה לך, לא אכלה, ולא שותה, לא מטיבה, ולא מריעה, א"ל ומה נעביד: א"ל זיל אייתי לי חדא פינך דסלת ועשר בעיני עליו, ואנא אפייס לה עלך, וכיון דאזיל ליה אכיל לון, אתא חד בר פחין ואמר ליה כן, אמר ליה אם אינה מועילה כלום מה את עביד הכא, אמר ליה בגין חיי. וכיון שעמד דוד כו:)

^{כד} **עיין פסחים קיז:** בן יהודיע שם שסובר שלא היה ע"ז ממש, אלא כמו טרפים שרק בוטחים בהם, ובתחילה לא נמשכו אחריו רבים, לכן לא הרגיש בו משה ברוח קדשו, ובימי דוד נמשכו אחריו יותר עי"ש, עכ"פ יש סוברים שלא היה ע"ז ממש. אבל במהרש"א שם משמע שהיה ע"ז ממש, אלא שבמצרים לא היה אלא ביד מיכה, ובימי דוד נתפרסם אצל רבים.

חז"ל (כתובות קי:בד/כו) כל הדר/כו בחוץ לארץ כאלו אין לו כהאלהי/כט [ל], ואמרו חז"ל (שבת צז/לא) החושד/לב בכשרים/לג לוקה בגופו/לד זו מימרא של ריש לקיש שם בגמרא ומביא ראייה

^כ בתקפא (כתובות קיא) ובתשכט חוקן

י כתובות קי: – ת"ר לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנא' (ויקרא כה–לח) "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים" וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים, וכן בדוד הוא אומר (שמואל א כו–יט) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים" וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים. ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה, דבעא למיסק לארץ ישראל, דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר [קיא]. [ירמיה כז–כב] "בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'", ורבי זירא ההוא בכלי שרת כתיב, ורב יהודה כתיב קרא אחרינא (שיר השירים ב–ז) "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה וגו'", ורבי זירא ההוא שלא יעלו ישראל בחומה, ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב, ורבי זירא ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברבי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה? אחת תחילת השבוע הקדוש ברוך הוא את ישראל ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל בחומה, ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל באומות העולם, ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי. ורב יהודה (שיר השירים ב–ז) "אם תעירו ואם תעוררו" כתיב, ורבי זירא מיבעי ליה לכדרכי לוי דאמר שש שבועות הללו למה? תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ, ושלא ירחקו את הקץ, ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים. (שיר השירים ב–ז) "בצבאות או באילות השדה" אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם בצבאות וכאילות השדה. אמר רבי אלעזר כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר (ישעיה לג–כד) "ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון", א"ל רבא לרב אשי אנן בסובלי חלאים מתנינן לה, אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא (שמות כ–כד) "מזבח אדמה תעשה ל"י וכתיב התם (דברים לב–מג) "וכפר אדמתו עמו".

יז הדר בחו"ל – דר דייקא כמבואר בשיש"ק ח"ה סימן תיז – במאמר חז"ל שאמר: כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, דייקו אנשי–שלומו שלכאורה קשה הרי רב צדיקי העולם שהו בחוץ לארץ ואיך נאמר עליהם כמי שאין להם אלוה חס–ושלום? ואמרן שבאמת הצדיקים אף על פי שנמצאים בחוץ לארץ, אף על פי כן אינם דרים בחוץ לארץ, פי כל ישיבתם שם הוא רק בדרך ארעי, פי מצפים הם בכל עת על הגאולה השלמה ולצאת מחוץ לארץ, וכל מחשבתם ודעתם קבועה תדיר רק בארץ ישראל הקדושה. והו שאמר הגמרא: כל הדר בחוץ לארץ, הינו שדר וקובע שם מקום ישיבתו הרי זה כמי שאין לו אלוה, מה שאין כן הצדיקים והיראים הנ"ל, וכעין מה שאמר רבנו ז"ל (תני מוהר"ן קנו) היכן שאני הולך ונוסע הכל הוא לארץ ישראל, ולפי שעה אני רועה בברסלב וכיוצא.

ובשיש"ק ח"ב תקלא – הקפיד רבנו, שלא יבנה שום בר ישראל לעצמו בית חדש בחוץ לארץ, פי איש ישראל צריך תמיד לקוות לביאת הגאולה, ועל כן אין נכון, שיקבע ויבנה לעצמו בית בחוץ לארץ.

^כ מתוצר – אלוה

כט בפירוש הרמב"ן לתורה ויקרא (ויקרא יח כה) מבואר שסבר כן למעשה. ודרשות הר"ן דרוש ד' דף יג. ועיין אציקלופדיא תלמודית ערך ישיבת א"י. עוד עיין ברמב"ן שם עפ"י ספרי פרשת עקב אות מג שכל המצוות בחו"ל הן רק מדרבנן כדי שלא ישתכחו מהם שיבואו לארץ. ועיין שוטנשטיין כתובות שם הערה 56. (ועיין טעם וקנים גליון כד בלשון הקדש שרבי לוי יצחק בנדר זצ"ל אומר דעת רבנו שאיורא דארץ ישראל מחכים לא בטל לעולם, וכמבואר בתורה מ' תנינא כי עיני ה' בה תמיד. וכידוע שנחלקו בזה החו"א והסטמער רב) ועיין בזה ספר הברית ח"א ז' ב', וכוזרי ה' כג. ובהקדמת היעב"ץ לסידור תפלה שלו. ועיין גור אריה על פרש"י (ויקרא כה לח) ובעלי התוס' שם וזוהר יתרו עט: ובהר קט. ופנחס רכה. והפלאה על כתובות קי: ואם חושש שהעניות בארץ תעביר אותו על דעתו עיין ע"ז יג. וב"ב צא. ותורתם הדשן בפסקים סימן פח ובתשב"ץ סימן תקסב (עפ"י תורה והוראה לך תשס) יש להעיר שבני גד וראובן ויתרו על ישיבת הארץ בגלל פרנסה. ויש גורסים בכתובות שם כל היוצא מא"י כמי שאין לו אלוה עיין שו"ת רשב"א (האלף קלד) ואבות דרבי נתן פכ"ו ותורת כהנים בהר פרשה ה' אות ו' ותשב"ץ ח"א כא ועיין רמב"ם מלכים ה' ט' בענין יציאה מהארץ. וחזו"א קובץ אגרות ח"א אגרת עה שכן נפסק הלכה. ועיין מדרש תלפיות ענף א"י ה' קדש אותנו וכו' וא"י היא הכתובה. ועיין חסד לאברהם מעין ג' נהר ב' שכנגד א"י השמים פתוחים עד פתח לבנת הספיר, ושם ג' שהיא תחת שער השמים, ושם ד' כ"ב מלאכי טהרה סובבים את הדר בא"י וכ"ב מלאכי טומאה את הדר בחו"ל. ושם נהר ז' קדושת הארץ והיחס שלה לתורה ולישראל, וחוסר שלימותה כיון ששני וחצי שבטים חסרו בה. ושם ט' ההשגחה והשכינה שבא"י ולהבדיל הטומאה בחו"ל וישראל שם כע"ז בטהרה. ושם י' סוד ישיבת א"י. ושם נהר יב החילוק בין נשמת ישראל שבא"י לנשמת הדר בחו"ל, ושם נהר יד חילוק בין היוצא מהארץ וכוונתו לחזור ליוצא עמ"נ להשתקע בחו"ל איזה קליפות מתלבשות עליו, והחילוק בין מי שנולד בה למי נולד בחו"ל ובא אליה. ושם נהר כב מעלת הדר בה בביאת משיח.

^ל עיין שישי"ק ח"ה תיז דר דייקא. לכל מליקים ננו לא לכו.

לא שבת דף צז. אמר ריש לקיש החושד בכשרים לוקה בגופו דכתיב והן לא יאמינו לי וגו' וגליא קמי קודשא בריך הוא דמהימני ישראל אמר לו הן מאמינים בני מאמינים ואתה אין סופך להאמין הן מאמינים דכתיב ויאמן העם בני מאמינים והאמין בה' אתה אין סופך להאמין שנאמר בי וגו' ממאי דלקה דכתיב ויאמר ה' לו עוד הבא נא ירך בחיקך וגו': אמר רבא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא מדה טובה ממחרת לבא ממדת פורענות דאילו במדת פורענות כתיב ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג ואילו במדה טובה כתיב ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו מחיקו הוא דשבה כבשרו ויבלע מטה אהרן את מטותם אמר רבי אלעזר נס בתוך נס:

הפ"ן ה' (לרבי חיים בן עטר)– גמרא. החושד בכשרים וכו' פי' כשרים לאותו דבר קאמר ולא כלילי בעינן אלא לאותו דבר הנחשדים עליו הוא דבעינן דאז לוקה בגופו. כהא דישאל שהאמינו ונחשדו וכו' ואשכחן דישאל אז לא היו כשרים בשאר ענינים כדאיתא בדברי רז"ל אקרא דאת ערום ועריה ואקרא דאכן נודע הדבר. ופשוט:

בן יהוידע – החושד בכשרים לוקה בגופו. פירוש בצרעת וצריך טעם לזה, ונראה לי בס"ד על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת תזריע, שהצרעת תהיה מכח הסתלקות החכמה עיין שם, והנה החושד בכשרים מוכח שנסתלק ממנו אור החכמה, שאם היה לו חכמה לא היה טועה לחשוד הפך האמת, דחכם עדיף מנביא לכוין על האמת, וזה אם היה חכם שלא נסתלק ממנו אור החכמה לא היה מכוין הפך האמת לכן ענשו בצרעת שבאה על ידי הסתלקות אור החכמה:

לזה, ממשה רבינו כשהיה אצל הסנה/להי והקב"ה ביקש לשלחו לגאול את ישראל, והשיב משה רבנו "הן לא יאמינו לי", ולהקב"ה היה גלוי שחושד בכשרים, כי ישראל מאמינים בני מאמינים הם, ולכן לקה בגופו שנצטרע בידו. **ומשה כיון שראה/לו שבני ראובן ובני גד מניאין/לו את ישראל מנחלת אבותם (כמבואר בתורה קג) וגם בפירוש אמרו אל תעבירו את הירדן, היה חושד אותם שבני ראובן ובני גד אינם**

^{כב} **חושד** – נחלקו אם דווקא בפיו או גם בלבו. וי"א שדווקא בפיו ולוקה כיון שציער את חברו (בספר לרעך כמוך) וצ"ע לדעתם משמע שחושד בפיו שלא בפניו לא לוקה וצ"ע. גם צ"ע כיון שלוקה על שעבר על בצדק תשפוט הרי עבר גם שלא בפניו.

ועיין **ספר חסידים** – סימן תתרכפ – יהא כל אדם בעיניך כלסטים לשמור ממנו. ומה שאמרו חכמים החושד בכשרים לוקה, זה מי שחושד בפה, אבל לשמור ממנו ישמור.

עוד ראיתי מבארים עפ"י מו"ק יח: אין אדם נחשד אלא בדבר שיש בו עכ"פ משהו וע"י שחושד בו מחזק את הדבר אצלו. ונ"ל לבאר עפ"י תורה רפב שבכיון שע"י לימוד זכות יכול להעלות את הנחשד ממצבו הרע ע"י לימוד זכות כמבואר שם "התבוננת על מקומו ואיננו" ובמקום זה הוא מלמד עליו חוב ומפיל אותו נמצא החושד הוא הגורם לחברו ליפול לכן ענשו גדול.

^{כג} **חושד בכשרים** זו גרסת הגמרא שבת צז. ועיין שמות רבה ג' יג) שכל החושד חברו בדבר שאין בו לוקה בגופו. משמע דווקא שאין בו, אבל בגמ' אפשר לפרש שאפילו יש בו לוקה על החשד. וראיתי דנים בזה שתלוי האם החושד בכשר לוקה כיון שעבר על בצדק תשפוט עמיתך או שהוא עניין לעצמו.

ועיין **מוהר"ל** חדושי אגדות – שבת דף צו: – החושד בכשרים לוקה בגופו. פ"י כי החושד בכשרים ראוי ללקות בגופו, משל למי שהוא זורק אבן בכותל אם הכותל של אבנים ואין מקבל את האבן הרי אותו האבן חוזר עליו כיון שאין הכותל מקבל את האבן, ואם הכותל מן טיט מקבל את האבן אז אין האבן חוזר עליו. וכך אם האדם חושד את אחר אם מקבל אותו החשד מפני שהדברים הם אמת אז אין חוזר עליו אותו החשד כי מקבל אותו האדם, אבל אם חושד בכשרים ואינו מקבל (הנחשד) כי אינו אמת הרי חוזר עליו אותו החשד. וכבר בארנו בזה מה שאמרה התורה (דברים י"ט) כאשר זמם ולא כאשר עשה עיין בספר גור אריה בפרשת שופטים: (שם כתב שכן המדה גם בעדים וזממין ובמקלל חברו)

ולפי **המוהר"ל** שלוקה כיון שהחשד לא מצא ראוי לו, לכן חוזר על החושד. מובן הגמ' ביומא שהשביעו לכה"ג שלא ישנה בעבודת יוה"כ ואע"פ שזו תקנה להשביע, ולא שחשדוהו באמת, היו פורשים ובוכים על שחשדוהו, כיון למעשה חשדוהו, חששו שיחזור עליהם. וכן משמע לשון הגמ' "כל החושד" "כל" דייקא לרבות מחמת התקנה (דברי שלום ד' יג). אבל לרוב הראשונים לוקה על שעבר על בצדק תשפוט (ספר לרעך כמוך) לכן לוקה רק כשחושד במי שאסור לחשוד. ולשיטה זו צ"ע הגמרא ביומא הנ"ל.

עוד יש מפרשים (רמב"ם פיהמ"ש אבות א' ו' ומגן אבות לרשב"ץ שם ומעשה רוקח על רמב"ם דעות ה' א') שהחושד בכשרים שלוקה בגופו זה דווקא בכשרים לגמרי דהיינו צדיקים.

^{לד} **לוקה בגופו** – צ"ע הרי לדברי רבנו כאן משה זה לא לקה בגופו אלא שכן בנו עבד ע"ז בחי' שאין לו אלוך' שבזה חשד את בני גד וראובן. אבל באמת למעשה נענש בגופו ממש שהרי לא נכנס לארץ כמו שחשד בהם שלא רוצים להכנס לארץ. אלא שלא אמר כן כיון שכבר נגזר עליו לפני כן שלא יכנס לארץ. וצ"ע בשלמא אם זה עונש הרי כבר עונש ועומד, אבל למהר"ל שזה כמו בומרנג שחוזר עליו, מה אכפת לי שכבר עונש בזה.

לוקה בגופו – צ"ע מדוע לא לוקה תחילה בממונו כמבואר בתחומא מצרע ד' שאין הקב"ה נפרע מישראל בגופם תחילה אלא בממונם ורק אח"כ בגופם מה שאין כן בגויים נפרע בגופם מיד, וראיתי מפרשים עפ"י רמב"ם תשובה ד' ד' שחושד בכשרים הוא אחד מחמישה דברים שאין חוקתו לשוב עליהם כי נדמה לו שאין בהם עבירה כל כך, אבל עדיין צ"ע א"כ מדוע בד' האחרים לא לוקה בגופו. ועי"ש ד' האחרים הם האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה ומשתמש בעבוס העני, ומסתכל בעריות, ומתכבד בקלון חבירו, ואולי החילוק הוא כי כל האחרים הם עבירה לתאבון אבל אינם פגם בתפיסה כללית, כי אע"פ שהם בחי' אנוכיות שרואה את עצמו ולא את הזולת, אבל אין בזה זלוול מהותי בזולת, אלא רק אנוכיות, אבל החושד בכשרים זה פגם בעצם התפיסה במהות ישראל, עד כמה רחוק הוא מעבירה מצד עצמו ונשמתו, לכן עבירה זו חמורה יותר.

מדוע החושד בכשרים נענש מיד בגופו, כך הקשו מהר"ל וחתם סופר ובעיני יעקב. ותרץ **החתם סופר** שהחושד בכשרים אינו נידון לזכות אי"כ אסור לפגוע בממונו כדי שישאר לבניו אחריו, דקיי"ל אפי' ממון מסור אסור לאבדו ביד דילמא נפקא מיניה בנין דמעלי, עיין סוף ב"ק ובש"ע ח"מ סי' שפ"ח סעיף י"ג: עכ"ל. (ובשוטנשטיין העיר שלפ"ז החושד בכשרים לוקה בגופו על כל עבירה ולא רק על החשד). צ"ע שלא ביאר החת"ם מדוע החושד בכשרים אינו נידון לזכות. אבל רואים מכאן עד כמה עבירה זו היא חמורה ולא דומה לשאר עבירות כי היא פגיעה בעצם קדושת ישראל, מה שאדם לא תופס עד כמה ישראל רחוק מעבירה בשרשו.

והמהר"ל תרץ טעם שנענש מיד בגופו כי זה לא עונש אלא מציאות שהמכה חוזרת אל החושד כשלא מוצאת נחשד הראוי לה.

^{לה} **ראיתי מקשים** מדוע מביא ראייה ממש רבנו בסנה שהוא מדרש, הרי הוא מקרא מפורש במעשה במרים (במדבר יב א' י') וְתִדְבֹר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדֹתָי... לֹא כֵן עֲבָדִי מִשְׁחָה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא... וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֵתָם לְדַבֵּר בְּעֲבָדֵי בְּמִשְׁחָה וְיִחַר אִף ה' בָּם... וְהִפָּה מִרְיָם מִצְרַעַת פְּשָׁלָה. וזו מצוה מפורשת בתורה: (דברים כד, ט) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם. ועיין תרגום יונתן (דברים כד ט') זכור את אשר עשה ה"א למרים הווי זהירין דלא למחשד חד בחבריה דלא ילקי וכו' ע"ש. ואע"פ שאחרים פרשו את הזכירה על לשון הרע ולא חשד בכשרים אבל המעשה עצמו היה חשד בכשר וצדיק. ואולי לא למד מכאן לאפוקי מדעת המפרשים שהחושד בכשרים לוקה זה דווקא בצדיקים כנ"ל שהיא דעת הרמב"ם בפיה"מ ועוד.

^{לו} **לשון שראה** משמע שראה דברים מבוררים, ולא סתם חשד. ונ"ל שלבני ישראל היה יצה"ר גדול שלא להכנס לארץ וכדמשמע מהמרגלים שבקלות הצליחו לשכנע את כל העם שהיא ארץ רעה. אלא שפחדו ממש רבנו, כידוע שמעשה המרגלים וקרח היו בשנה שניה ליציאת מצרים ואח"כ לח שנים היה שקט. וכנראה שכשבני ראובן וגד בקשו נחלה בחו"ל זה שוב עורר את ההתנגדות של כל ישראל על הכניסה לארץ, וזה ראה משה רבנו. רק שסבר שבני גד בכונה עושים זאת כיון שלא רוצים חלק בארץ, וזה היה חשד חנינם.

^{לי} **כמי"ש במדבר** (לב ו') וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבָנֵי גֵד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יְבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: (זו וְלִמָּחָה תִּנְאוּן וְתִנְיָאוּן) אֵת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם יְהוָה: ועי"ש **ספורנו** – האומנם תחשבו שאחיהם ירצו לבוא להלחם כדי לכבוש. ואתם תשבו פה. במה שכבר נכבש. אין ספק שאינכם חושבין שיעלה זה בידכם, ואין זה אלא להניא את לב אחיהם:

רוצים בארץ ישראל שום חלק/לח' כמ"ש "והנה קמתם תחת אבותיכם" (ל"ט) דהיינו המרגלים/מ, שלא רצו כלל בארץ, נמצא שאין להם מאאלקי/מב. בשביל זה נענש משה רבנו בבן בנו יהונתן בן גרשום בן משה שלא היה לו מאאלקי [מ"ד] שהשכיר עצמו להיות כומר לפסל מיכה, כמבואר בגמרא ב"ב קי. וירושלמי ברכות (ט' ב'), כי הם כשרים היו בדבר, אע"פ שהיה לו סברא גדולה לחשוד כמבואר בפסוקים שחשד שחוזר מעשה המרגלים, כי הם רצו ליטול חלק בארץ גם כן. כמובא שלעתיד לבוא תהיה ארץ סיחון ועוג בכלל ארץ ישראל והם היו סבורים שהגאולה תהיה בימיהם (כך כתב בהשמות לקיצור לק"מ השלם על תורה זו) [מ"ה] והפ"ח כתב שרק בגלל המקנה הרב/מ"ו שהיה להם בקשו נחלה בחו"ל, ולכן נחשבים אנוסים. אבל עיין אור החיים שכתב שסברו שארץ עוג ושסיחון יש לה דין א"י כיון שנבבשה ע"י כל ישראל/מ"ח.

לח צ"ע הרי באמת לא רצו לגור בארץ, וגם בפירוש אמרו אל תעבירונו את הירדן, ולמה נחשב חשד בכשרים? ואולי לכן נקט שחשד שלא רוצים "שום חלק", אבל עיין בסוף התורה מה שכתב בהשמות הקיצור לק"מ השלם שידעו שארץ סיחון ועמון יהיו לעת"ל חלק מהארץ וסברו שהגאולה תהיה בזמנם.

לט במדבר פרק לב יד ועי"ש פענח רזא שגם על זה הקפיד הקב"ה, כמבואר במדרש שא"ל מפני שאלו חטאו אתה מזכיר שוכני עפר לרעה? לך לקבריהם ובקש מהם מחילה.

מ כמ"ש במדבר פרק לב (ח) פה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש פריע לראות את הארץ:

מחשכט - אלוה

מב צ"ע משמע שרק משום שלא רצו, כבר אין להם אלוה, שהרי למעשה רק באו לבקש רשות, וכן הלשון בסוף והם כשרים היו כי רצו ליטול חלק בארץ, משמע הכל מדובר ותלוי ברצון.

מחשכט - אלוה

מג כמ"ש בשופטים יח ל' ויהונתן בן גרשום וכו' ואטרו בב"ב קט: שהוא בן גרשום בן משה ונקרא בן מנשה כיון שעשה מעשה מנשה. בשנת לו. משה רבינו כיון שחשד ביעקבאל שלא יאמינו לו לזה נלעגת בנופו ממש, וכן לא לזה בנופו שט' אלא שהתקיים בזה מה שחשד בחתמים. ואולי טוהר רבינו דין כיעלף לחטאו ויני כניס ככניס, או שכל ארבע כנופו. ועי"ש שנס עס התקיים בו מה שחשד, ש"ל הקב"ה הם מאמינים בני מאמינים ומה אין סופר להאמין במ"ש יעל לא האמנתם כי להתקיימו.

מחשכט - אלוה

מד פרפראות לחכמה תורה קד – איתא במדרש וכו' כי רצו ליטול חלק בארץ גם כן כמובא ובלשון החברים כתב יד איתא שם כמובא במסכת קידושין ובאמת במסכת קידושין לא נמצא מזה דבר, ואדרבא במקרא מבואר להדיא שאמרו (במדבר ל"ב) אל תעבירונו את הירדן, וכן אחר כך אמרו (שם) כי לא נחל אתם מעבר לירדן והלאה וכו'. על כן נראה לעניות דעתי דרוצה לומר שלא מאסו חס ושלום בשיבות ארץ ישראל, כמו שחשדם משה שהם כמו המרגלים שהניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ וכו' רק אדרבא גם אצלם היה חשוב מאד ישיבת ארץ ישראל, ורצו גם כן ליטול חלק בארץ, רק המקנה רב ועצום מאד שהיה להם דבר זה הכריחם לבקש את משה שיתן להם נחלתם מעבר לירדן נמצא שהם אנוסים בדבר ואינם נחשבים כמי שאין לו אלוה חס ושלום והוא שאמרו (שם) כי באה נחלתינו אלינו מעבר לירדן מזרחה, כאילו אומרים בוודאי גם אנחנו היינו חפצים יותר ליטול חלקינו בארץ ישראל עצמה, אך מה נעשה כי סיבת המקנה רב גרם לנו שבאה נחלתינו מעבר לירדן מזרחה וזה שכתב רבינו ז"ל כי רצו ליטול חלק בארץ גם כן ידוע כי מאמר זה הוא לשון החברים, ועל כן הלשון בכאן מסורס קצת וכאילו כתיב כי רצו גם כן ליטול חלק בארץ רק שאינם חפצים להם ומה שכתב כמובא במסכת קידושין רוצה לומר, כי שם דף טא מבואר שמה שהארץ משה לבאר שבאם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען זה היה בשביל טובתם, כי באם לאו הוי אמינא שאבדו נחלתם שבעבר הירדן, וגם לא יטלו חלק בארץ ישראל גם כן עיין רש"י שפירש שהיו קצין בה מפני מקנה רב שלהם וכו', והתוספות פירשו שסלקו עצמו ממנה וכו' ע"ש ומאחר שמישה רבינו ע"ה השתדל לטובתם שלא יאבדו את חלקם בארץ ישראל גם אם לא יעברו לפני אחיהם, מובן מזה ממילא כי אחר כך עמד על כוונתם וסוף דעתם שאינם ממאסים חס ושלום בישיבת ארץ ישראל רק אדרבא כנ"ל:

מז ובילקוט שמעוני מבאר שהיה עושר שמור לבעליו לרעתו, שעל כן לא נחלו בארץ וגם גלו ראשונים לבל. ושחבבו ממונם יותר מנפשותם. – ע"ש רמז תשפ"ו – אמר שלמה "שבתי וראה תחת השמש פי לא לקלים המרוץ" וגו' פי עת ופגע יקרה את כלם". וכן אמר ירמיה (ירמיה ט, כב) "ואל יתהלל חכם בחכמתו" וגו'. שלש מתנות אלו נבראו בעולם, חכמה וגבורה ועשר, וכיון שלא באות מן הקדוש ברוך הוא סוף להפסק ממונו, שני חכמים עמדו בעולם, בלעם מאמות העולם ואחיתפל מישראל, ושניהם אבדו מהעולם הזה ומהעולם הבא, שני עשירים עמדו בעולם, קרח מישראל והמן מאמות העולם, ושניהם אבדו מן העולם. וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים הרבה והיה להם מקנה גדול וחבבו את המקנה וישבו להם מעבר הירדן, לפיכך גלו תחלה שנקאמר (דבה"א ה, כו) ויגלם לראובני ולגדי".

מח חתיב "לב חכם לימינו", זה יצר טוב, (שם) "ולב כסיל לשמאלו", זה יצר הרע, שהוא נתן בשמאלו. דבר אחר "לב חכם לימינו", אלו הצדיקים, שהן נותנין לבם לתורה, שהיא נתינה בימין שנקאמר "ממינו אש דת למו", "ולב כסיל לשמאלו", אלו הרשעים, שנותנין לבם להתעשר שנקאמר (משלי ג, טז) "בשמאלה עשר וכבוד". דבר אחר "לב חכם לימינו", זה משה, "ולב כסיל לשמאלו", אלו בני ראובן ובני גד, שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, שחבבו ממונם יותר מן הנפשות, שהן אומרים למשה גדרת צאן נבנה למקננו פה ואחר כך ווערים לטפנו. אמר להם משה, אינו כה, אלא בנו לכם ערים לטפכם ואחר כך וגדרת לצונאכם.

מחז זה שאמר הכתוב (משלי כב, ו) "חנף לנער על פי דרכו גם כן – יזקין לא יסור ממנה" כתיב "ויילך ראובן בימי קציר חטים" וכתיב "יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה".

מחז וכמבואר ברמב"ם (תרומו' א' ב') שכל ארץ שכבש מלך או נביא מדעת רוב ישראל יש לה דין של ארץ ישראל, ואף שעדיין לא כבשו את ארץ כנען ומבואר ברמב"ם (שם ה"ג) שאין שאר ארצות מתקדשות בכיבוש אלא לאחר שגמרו לכבוש את כל ארץ כנען, מאחר שה' הכה אותה דהיינו שהוא ציוה את משה להילחם בהם (כמבואר בדברים ב' לא, ג' ב') נמצא שלא הקדימו את כיבוש ארץ כנען מדעתם, אלא משום שכך נצטוו ולכן דינה בארץ ישראל. (דומש מקרא מפורש)

וכיון שמשנה רבנו לא חשדם בע"ז ממש אלא בדומה לו, משום הכי גם בן בנו לא עבד ע"ז, אלא שהיה נראה כן, והיה גם בן בדומה, וכמו שחטא משה רבינו היה ע"י שטעה בכוונתם, כמו בן החטא של בן בנו היה גם בן ע"י טעות בדברי משה רבינו בעצמו, כמו שאמרו חז"ל כן מקובלני וכו' (כך כתב בהשמטות לקיצור לק"מ השלם על תורה זו).

עד כאן ביאור חברותא לתורה קד

*

בעניין כוונת שבת גד וראובן ועד כמה באמת טעה משה רבנו בכוונתם

ראיתי ביאור יפה של הרב יצחק צבי צייטלין בעניין הנחלות בארץ ישראל. (נמצא בתורת אמת עיונים בהלכה ובש"ס) מדייק שם ממדרשים ומהפסוקים, ובונה מהלך נפלא בכל הסוגיה הזו. ראה שם. עכ"פ משמע שבני ראובן וגם בני גד לא היו כשרים לגמרי כמו שמשמע כאן בתורה זו, ממילא גם הטעות של משה רבנו לא היתה כל כך כמו שמשמע כאן. וצ"ל שמדקדקים עם הצדיק כחוט השערה.

עוד בעניין החושד בכשרים לוקה בגופו

בגמרא ב"מ כד. מסופר על מר זוטא חסידא שנגנב לו כוס של כסף. וראה מישהו בפונדק שניגב ידיו במגבת של חברו, תפס אותו והודוה. וצ"ע מדוע חשד בחבירו ולא חשש שחושד בכשרים? הביאור לא מבעי למהר"ל שכיון שנמצא חייב חל עליו החשד. אבל גם למפרשים שהוא עונש על שלא לימד זכות יש לומר שכאן כיון שראה שלא חושש לנגב ידיו במגבת של חבירו הרי הוא חשוד על גול.

עוד ראיתי דנים כיון שהחושד בכשרים לוקה נמצא שאדם צריך לברוח מהחשד, כדי ששום אדם לא ילקה בגללו. וכן כתיב בפרשת זו של בני גד ובני ראובן והייתם נקיים מזה ומישראל ולומדים משם שצריך לברוח מהחשד, מדוע בשבת ק"ח: אמר ר' יוסי יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו וכו' לדידי חשדן ולא הוה וכו'. ועיין עוד בשבת (קמ"ט ע"ב) כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין וכו' כך הקשה ר' צדוק באור זרוע לצדיק על הרי"ף ברכות ה. וציין לעיין בחגיגה ה. וטורי אבן שם.

ביאור האריז"ל מדוע דווקא שבת ראובן וגד וחצי המנשה רצו נחלה בחז"ל ולא בארץ ישראל?

ראה ספר הליקוטים – פרשת מטות – מצאתי כתוב בשם אחד מתלמידי הרב זלה"ה, סוד בני גד ובני ראובן וחצי שבת המנשה לא נכנסו לארץ. סוד הענין, דע, כי יעקב אבינו ע"ה כשמזדווג עם לאה, היה סבור שהיא רחל כנודע, ונשמתו של ראובן היתה מסוד הדעת. ומפני שהיה זווג יעקב ע"ה שלא מדעת, לכן לא נכנסו בניו של ראובן לארץ ישראל. ובני גד ג"כ, לפי שגד היה ג"כ בלא דעת יעקב, לפי שכשנתנה רחל בלהה שפחתה ליעקב, נטלה ממנו רשות, שנאמר (בראשית ל') בא נא אל שפחתי וכו', אבל לאה כשנתנה שפחתה זלפה ליעקב, היה בלא רשות, שנאמר (שם) ותקח את זלפה שפחתה ותתן אותה ליעקב לאשה, לקחתה בדברים, והביאה אותה אצל יעקב, והיה סבור שהיא לאה, ונזדווג עמה באותה הלילה, ובא גד שלא מדעת. והיתה נשמתו ג"כ מסוד הדעת העליון, על כן קראה שמו בג"ד חסר א', שהיא סוד הדעת: וכשבא אשר, תיקן הדעת שהוא בראש, ולזה, אשר הוא אותיות ראש, על כן לא נכנסו בניו של גד לארץ. וחצי שבת המנשה, דע שיוסף נשא אסנת שהיא בת דינה, שנתעברה משכם, והיה חצייה קליפה מצד שכם, וחצייה קדושה מצד דינה, ויוסף היה כולו קדושה, וכאשר נזדווג עם אסנת, נולד מנשה, ולקח מצד אמו החצי שבה שהיא מהקליפה, ולקח מאביו החצי של הקדושה:

ובשער הפסוקים פרשת מטות פרק לב – וצריך לתת טעם, למה גד וראובן, וחצי שבת מנשה, היו לחוץ ארץ ישראל, יותר מזולתם. והטעם הוא, כי הנה אמרו בזוהר, בפרשת ויצא, כשיעקב היה מוליד לראובן, היתה מחשבתו להוליד ליוסף, כי לבן הכניס לו תמורת רחל את לאה, ולכן לא יצאה בו אז טיפת הבכור, כמ"ש (בראשית מ"ט) פחו כמים אל תותר. פי', במה שנודע, כי יש ביסוד ב' נקבים, אחד מוציא טיפת זרע, ואחד מוציא מים העכורים, מי רגלים וכשיצאה טיפת הזרע להוליד לראובן, יצאה דרך נקב המים, ונמוחה שם. וזש"ה, פחו כמים אל תותר, כי נמחת הטיפה, ביוצאה דרך נקב המים. נמצא, כי ראובן אמת הוא שהוא בכור, בבחי' היסוד, אלא שהוא בבחי' נקב המים, אשר ידעת כי הוא מוצא מותר הסיגים, להשפיע בחיצונים. ולכן ראובן ירש מקומו בחוצה לארץ מעבר לירדן: וענין זה נרמז בזוהר, בפרשת ויחי, בדרך רמ"ד ע"ב ע"ש.

ודע, כי ראובן הוא בדעת העליון, שבין חו"ב דו"א, אשר גם בו יש ב' נקבים, בדוגמת יסוד כנוצר, ומשם יצא ראובן, מסוד נקב שני. וז"ס פסוק, (איוב ו' ט"ו) אחי בגדו כמו נחל. כי הנחל העליון הוא בינה, שהיא סוד אות אלף, החסרה בתיבת בג"ד, כמ"ש (בראשית ל') ותאמר לאה בגד וגו'. וזה הנחל, היה בו בגידה, כי לא קבלה טפת הזרע, מנקב הזרע של הדעת, אלא מנקב המים, ומשם יצא ראובן בבגידה זו בנחל העליון שהיא בינה. וגם למטה ביסוד התחתון, אשר משם יצא גד, אירע לו בגידה זו, שיצא מנקב המים שביסוד התחתון. וזש"ה, אחי בגדו כמו נחל, שהם שבת גד, שיצאו מן היסוד דועיר לנוקביה, בגדו, כמו הבגידה שאירע למעלה לראובן, בנחל העליון בבינה. ונמצא, כי שתי בגידות היו, אחד למעלה, ואחד למטה, והם ראובן גד. ונודע, כי גד נשרש ונאחו בעקב ימין, בסוד והוא יגוד עקב, כנוצר בסבא דמשפטיים, ובחי' העקב היא גבורות ודינים כנודע. וזהו הטעם, שיצא גד דרך נקב החיצונים:

והנה מנשה, גם הוא בסוד ירך יעקב בגיד הנשה, ולכן נקרא מנשה, בסוד (שמות) כי נשני אלהים וכו'. ולכן גם הוא יצא לחוץ לחז"ל, ואמנם מנשה הוא מן הנקב של זרע שביסוד, אלא שגם הוא חציו מים, ולכן לא יצא לחוץ, רק אותו המחצית של שבת מנשה: